

Haukan pesäpaikan vapaaehtoinen huomiointi – toimintaohje metsäammattilaisille

Hiirihaukan, mehiläishaukan ja kanahaukan pesät

27.6.2017

Haukkojen pesäpuut tärkeitä huomioida

Luonnonsuojelulain mukaan petolinnut, niiden munat ja poikaset ovat rauhoitettuja. Rauhoitettujen lajien pesiä ei saa vahingoittaa. Käytäntönä onkin jättää tiedossa oleva haukan pesäpuu hakkuussa pystyyn. Haukkojen kannalta pelkän pesäpuun tai lisäksi muutaman säästöpuun jättäminen ei kuitenkaan riitä. Yksin tai pieneen puuryhmään hakkuuaukolle jätetty haukanpesä yleensä autioituu. Lisäksi tuuli voi rikkoa pesää tai pesäpuu on vaarassa kaatua.

Hiirihaukka, mehiläishaukka ja kanahaukka ovat jatkuvasti vähentyneet, minkä seurauksena hiirihaukka ja mehiläishaukka luokitellaan uhanalaisiksi ja kanahaukka silmälläpidettäväksi lajiksi. Mehiläishaukka on myös Euroopan unionin lintudirektiivin I-liitteen laji. Näiden haukkojen riskinä on pesiminen varttuneissa eli hakkuuikäisissä metsissä, joten pesäpaikkoja tuhoutuu hakkuissa. Haukkojen pesintämahdollisuuksia tukevat toimet ovat siksi arvokkaita. Uhanalaisten lajien huomioiminen on myös osa vastuullista metsätaloutta.

Tieto haukanpesästä, rekisteröinti

Haukanpesä voi tulla tietoosi monta kautta. Pesä voi jo olla paikkatietojärjestelmässä tai se voi tulla tietoon maastokäynnillä, toiselta metsäalan toimijalta, viranomaisilta, Luonnontieteellisen keskusmuseon Luomuksen kautta tai metsänomistajalta. Tietoon tullut pesä kannattaa merkitä paikkatietojärjestelmään*. Käyttämäsi paikkatietojärjestelmän lisäksi pesän sijainti kannattaa ilmoittaa myös metsäkeskukseen. Metsäkeskuksen metsävaratiedon kautta pesän paikkatieto säilyy metsänomistajan ja metsäalan toimijoiden käytössä (Metsään.fi).

Paikkatietojärjestelmään lisätyt haukanpesät eivät välttämättä tule järjestelmässä automaattisesti näkyviin. Varmistu sopivilla asetusvalinnoilla siitä, että näet pesien sijainnit.

*Metsänomistaja saattaa toivoa, että pesää ei suojelusyistä merkitä paikkatietojärjestelmään. Tätä toivetta kannattaa noudattaa.

Onko risupesä kanahaukan, hiirihaukan tai mehiläishaukan?

Monet lajit rakentavat risupesä. Pesän rakentaneen tai siinä pesivän lajin tunnistuksessa on apuna *Haukanpesän tunnistusohje*: www.luomus.fi/fi/pesapaikkojen-saastaminen >> Haukanpesän tunnistaminen. Hiirihaukka, mehiläishaukka ja kanahaukka voivat pesiä myös toistensa rakentamissa pesissä eri vuosina, joten paikkatietojärjestelmään kanahaukan pesäksi merkitty pesä voi olla toisena vuonna vaikkapa hiirihaukan käytössä. Tällöin pesän huomiointi tehdään pesää viimeisimmäksi käyttäneen haukkalajin mukaan (esim. suositus säästöalueen koosta).

Tieto pesästä metsänomistajalta ja metsänomistajalle

Leimikkoa suunniteltaessa metsänomistajalta on hyvä tiedustella, onko alueelta hänen tiedossaan haukkojen pesäpaikkoja. Vastaavasti: ota yhteyttä metsänomistajaan, mikäli metsänomistaja ei oletettavasti tiedä tiedossasi olevasta haukanpesästä. Neuvottele metsänomistajan kanssa haukanpesän huomioimisesta jo ennen hakkuusuunnitelmaa, kauppaa ja metsäkäyttöilmoitusta.

Tällöin pesä on helpommin otettavissa huomioon. Yhteydenotossa ja tiedottamisessa voit käyttää tiedostoa *Yhteydenotto metsänomistajaan haukanpesästä* (www.luomus.fi/fi/pesapaikkojen-saastaminen >> Ohjeet > Metsäammattilaisille). Lähetä metsänomistajalle myös pesän koordinaatit, kartta pesän sijainnista sekä ohje *Haukan pesäpaikan vapaaehtoinen huomiointi* (www.luomus.fi/fi/pesapaikkojen-saastaminen >> Ohjeet > Metsänomistajille ja metsäammattilaisille). Kun metsänomistaja on tietoinen metsässään olevasta haukanpesästä, hän voi kertoa siitä kaikille metsässään toimiville metsäammattilaisille.

Haukan pesäpaikan vapaaehtoinen huomiointi -ohje

Ohjeissa ehdotetaan mm. metsänhoitotoimien ajoittamista pesimäajan ulkopuolelle ja pesäpaikan säilyttämistä hakkuun yhteydessä pesimiskelpoisena (esim. leimikon rajausta pesäpaikka säästämällä, säästöalue pesäpuun ympärille tai hakkuun lykkäys). Nämä haukkoja hyödyttävät toimet ovat metsänomistajalle vapaaehtoisia; laki velvoittaa säästämään pesän eli käytännössä pesäpuun. Ohjeessa ehdotetuista säästötoimista ei makseta metsänomistajalle korvauksia. Haukanpesä voi kuitenkin sijaita METSO-ohjelman elinympäristössä, jolloin sitä voi tarjota METSO-kohteeksi (www.metsonpolku.fi/fi-FI/Metsaammattilaiselle/Elinymparistot).

Haukan pesäpaikan vapaaehtoisesta huomioinnista on hyviä kokemuksia, sillä sitä on toteutettu Suomen metsäkeskuksen luonnonhoitohankkeina eri puolilla Suomea. Kokemuksen mukaan metsänomistajat suhtautuvat usein asiaan myönteisesti ja pesän huomiointin ansiosta pesät säilyvät asuttuina pidempään.

Haukan pesäpaikan huomiointi käytännössä

Kun metsänkäyttöä suunnitellaan alueelle, jossa tiedetään olevan haukan pesäpuu, kannattaa metsänomistajan kanssa sopia pesän vapaaehtoisesta huomiointin mahdollisuuksista. Ennakkoon tehty suunnittelu ja sopiminen ovat kaikille osapuolille eduksi. Suunnittelussa voi käyttää apuna ohjetta *Haukan pesäpaikan vapaaehtoinen huomiointi* (www.luomus.fi/fi/pesapaikkojen-saastaminen >> Ohjeet > Metsänomistajille ja metsäammattilaisille).

Haukanpesän voi huomioida metsänkäsittelyssä seuraavilla tavoilla:

Hakkuu tilan vaihtoehtoisella kohteella

Onko metsänomistajan mailla hakkuuikäistä metsää muulla kohteella haukan pesämetsän lisäksi? Metsänomistajan kanssa kannattaa neuvotella, voisiko hänen hakkuutavoitteensa täyttyä muulla, metsätaloudellisesti tasavertaisella kohteella, jolloin pesämetsä ja haukan pesintä saavat lisää aikaa.

Hakkuun viivästys

Metsänomistajalle voi ehdottaa puuston kiertoajan pidennystä. Viivästyttämällä haukkametsän hakkuuta haukan pesinnälle on mahdollista saada lisävuosia.

Ajoitus

Hakkuut ja metsänkäsittelyt tehdään mieluiten pesimäkauden ulkopuolella. Pesimäkausi vaihtelee maantieteellisesti ja lajeittain. Hiiri- ja kanahaukan pesinnän herkintä aikaa on 15.3.–31.7., mehiläishaukan 1.5.–31.8. Toiminta pesän lähellä pesimäkaudella voi johtaa pesinnän tuhoutumiseen.

Säästöalue

Hakkuu vaihtoehtoisella kohteella tai hakkuun viivästys ei välttämättä toteudu ja haukan pesämetsään suunnitellaan avohakkuuta. Ehdota tällöin metsänomistajalle, että haukanpesän ympärille jätetään metsää säästöalueeksi. Säästöalueista on esimerkkejä ohjeessa *Haukan pesäpaikan vapaaehtoinen huomiointi* ja netissä (linkki lopussa). Säästöalueen jättäminen on metsänomistajalle vapaaehtoista. Säästöalueelle voi koota metsäsertifioinnin edellyttämiä säästöpuita.

Säästöalueen koko. Metsänomistaja päättää säästöalueen koon. Huomaa, että säästöalueen kannattaa olla tarpeeksi suuri, koska 1) pienen säästöryhmän puut kaatuvat pian myrskyssä, 2) haukat hylkäävät helposti liian pieneen metsätupsuun jätetyn pesän, jolloin säästötoimet menevät hukkaan, ja 3) kovin pieni säästöalue on metsänomistajan kannalta epäedullinen, jos säästöalue on tarkoitus hakata erikseen myöhemmin. Tällöinkin jäljelle jätetään metsäsertifioinnin edellyttämät säästöpuut. Mahdollisesti myöhemmin tulevan metsänkäsittelyn takia säästökuvion kannattaa olla vähintään puolen hehtaarin kokoinen.

Liian pieni säästöalue. Kuva: Hannu Lehtoranta

Säästöalueen suositeltu koko (ks. ohje *Haukan pesäpaikan vapaaehtoinen huomiointi*) riippuu haukkalajista: kanahaukka tarvitsee isoimman säästöalueen, hiirihaukalle riittää pienempi. Säästöalueen suositeltavaan kokoon vaikuttaa myös muun metsän läheisyys. Mahdollisuuksien mukaan säästöalue kannattaa rajata siten, että yhteys jäävään metsään säilyy. Tällöin pienempi säästöalue voi riittää. Yleisesti ottaen suurempi säästöalue on parempi, mieluiten yhteydessä muuhun metsään.

Ohjeessa *Haukan pesäpaikan vapaaehtoinen huomiointi* esitetyt säästöalueet ovat pesimäkauden ulkopuoliselle hakkuulle. Pesimäaikana haukanpesän läheisyydessä toteutettu hakkuu tai muu metsänhoitotoimenpide on aina riski pesinnän onnistumiselle. Jos hakkuu on välttämättä toteutettava pesimäkaudella, suojavyöhykkeiden tulisi olla kymmenkertaiset ohjeessa esitettyyn nähden (esim. 30 m → 300 m hiirihaukan pesään).

Säästöalueen rajaus. Ohjeessa *Haukan pesäpaikan vapaaehtoinen huomiointi* säästöalueet on kuvattu yksinkertaisuuden vuoksi ympyröinä, mutta säästöalue voi olla muunkin muotoinen, kuten kieleke, ulottuma tai jäävää metsää laajentava kaistale. Pesältä tulee olla vähintään 20 metrin levyinen vyöhyke metsää lähimpään aukean reunaan. Hyödynnä säästöalueen rajauksessa maaston muotoja niin, että tuulenkaatojen riski pienenee. Yhdistä mahdollisuuksien mukaan säästöalue kuvioon, jota

Niemeke kalliorinteessä (vasen) ja säästöalue yhdistettynä nuoreen metsään (oikea). Kuvat: Hannu Lehtoranta.

ei hakata lähitulevaisuudessa, kuten nuorempaan metsään, metsälain suojaamaan arvokkaaseen elinympäristöön tai muuhun luontokohteeseen.

Säästöalue harvennushakkuussa. Jätä pesän ympärille vähintään 20 metrin vyöhyke, jolla puita ei harvenneta.

Metsänkäsittely säästöalueella. Säästöalue voi olla eri-ikäisrakenteista, jatkuvan kasvatuksen metsää, jossa voi tehdä pesimäkauden ulkopuolella poimintahakkuuta (pois lukien sertifioidut säästöpuut). Pesäpuun lähiympäristö säilytetään luonnontilaisena 20 metrin säteellä.

Säästön kesto. Säästöalue säilytetään joko pysyvästi (esim. metsäsertifioinnin edellyttämät säästöpuut) tai ainakin niin kauan kuin pesä on puussa. Säästetty pesäpuu ja säästöalue kannattaa kuitenkin mahdollisuuksien mukaan säilyttää pitkään, sillä haukat käyttävät valitsemiaan pesäpuita mielellään uudestaan. Haukat saattavat siten rakentaa samaan puuhun uuden pesän, vaikka pesä välillä putoaisi.

Säästöalueen vaikutus metsänomistajalle

Metsänomistaja saa vähemmän tuloja jättäessään osan leimikosta säästöalueeksi. Tätä tulonmenetystä vähentävät metsänomistajan muut hakkuumahdollisuudet, säästöalueen pesäpuun ja sen lähipuiden tulkinta metsäsertifioinnin edellyttämiksi säästöpuiksi (jotka joka tapauksessa jätettäisiin pystyyn), säästöalueen yhdistäminen lähelle jäävään metsään, jolloin pienempi säästöalue riittää, sekä säästöalueen hakkuu myöhemmin, kun pesä on autioitunut. Tulonmenetys ei siten välttämättä ole pysyvää. Tällöinkin jäljelle jätetään sertifioidut säästöpuut.

Tekopesä

Jos haukan pesäaluetta ei pystytä turvaamaan hakkuussa, reviiirille voidaan rakentaa korvaava tekopesä. Tekopesä tehdään lähistön metsäkohteelle mieluiten muutama vuosi ennen hakkuuta. Tekopesän rakentamiseen tarvitaan maanomistajan lupa. Tekopesän rakentamista kannattaa tiedustella paikallisilta petolintuharrastajilta. Tekopesä on äärimmäinen keino, sillä tutkimuksen mukaan haukkojen pesimismenestys on tekopesissä alhaisempi kuin haukkojen omissa pesissä. Ero voi johtua siitä, että ihminen ei kykene valitsemaan haukoille sopivaa pesäpaikkaa yhtä hyvin kuin haukat itse, joten luonnollisten pesäpaikkojen säästäminen on ensisijaisesti tärkeää.

Yhteistyö lintuharrastajien kanssa

Petolintujen tutkimus ja rengastus on Suomessa aktiivista. Petolintutkimusta ja rengastusta koordinoi Luonnontieteellinen keskusmuseo Luomus (petolintuseuranta sekä rengastustoimisto). Paikallisiin lintuharrastajiin ja petolinturengastajiin kannattaa olla yhteydessä petolintuasioissa. Harrastajat voivat tietää, onko hakkuuseen tulevalla alueella tiedossa olevaa haukanpesää ja onko kyseinen haukanpesä asuttu (mikä vaikuttaa hakkuun ajoitukseen). Lintuharrastajilta voi myös saada apua, jos harkitaan haukkareviirin pesimiskelpoisena säilyttämisen tukemista tekopesän avulla.

Lisätietoja:

Haukkojen pesäpaikkojen säästäminen ja kuvia säästöalueista: www.luomus.fi/fi/pesapaikkojen-saastaminen

Haukanpesän tunnistusohje: www.luomus.fi/fi/pesapaikkojen-saastaminen >> Haukanpesän tunnistaminen

METSO-petolintuhanke: www.luomus.fi/fi/metso-petolintuhanke

Luonnontieteellinen keskusmuseo Luomus, **petolintuseuranta**: petolintuseuranta (at) luomus.fi

(www.luomus.fi/fi/petolintu-saaksiseuranta); rengastustoimisto: rengastus (at) luomus.fi (www.luomus.fi/fi/lintujen-rengastus)